

A Felvidék fekete ősze 1918-ban

írta Popély Gyula

Késő ősszel mindegyik gondolkodó felvidéki magyar intenzíven gondol vissza a történelmi múlt két sorsfordító időpontjára. Az első a nemzeti megaláztatás, a kiszolgáltatottság és a Felvidék idegen megszállásának kezdetét jelentette, a második pedig a nemzeti felemelkedést, a véglegesnek hitt szabadulást a húsz-éves babiloni fogságból. Nem vitás, hogy az 1918., valamint az 1938. esztendő novembereiről van szó. Jelen visszaemlékezésünkben szeretnénk felvillantani az 1918-as esztendő fekete novemberének néhány mozzanatát.

1918-ban lényegében még véget sem ért az első világháború, amikor Prágában október 28-án - tehát még a Monarchia hadvezetősége által megkötött fegyverszüneti szerződés előtt - a cseh politikai csúcsvezetés kikiáltotta a Csehszlovák Köztársaságot, amely 16-18 észak-magyarországi vármegye területére is igényt formált. Néhány napon belül valóban el is kezdődött a felvidéki területek cseh birtokba vétele. 1918. november 2-án egy 120-130 főből álló cseh katonai különítmény átlépte a magyar határt, és benyomult a határ menti Holicsra és Egbellre. Mivel a cseh különítmény nem ütközött semmilyen ellenállásba, a prágai Csehszlovák Nemzeti Bizottság bátorítására további határ menti helységeket is megszállt, és azokat a csehszlovák állam részévé nyilvánította. November 4-én a csehek bevonultak Malackára, 6-án Szokolcára, sőt 7-én már Nagyszombatot is birtokba vették.

A csehek területfoglaló akciói teljesen készületlenül érték a Károlyi Mihály vezette magyar kormányt. A magyar vezetés megbízásából Supka Géza azonnal Prágába utazott, ahol november 7-én a budapesti kormány nevében hivatalosan kérte a Csehszlovák Nemzeti Bizottságot a jószomszédi viszony megtartására Magyarországgal, és egyúttal tiltakozását jelentette be a védtelen felvidéki területek cseh megszállása ellen. Prágában azonban Supkának félreérthetetlenül tudomására adták, hogy a Felvidékre benyomult cseh alakulatok visszarendeléséről szó sem lehet, sőt Prága újabb csapatok elindítását tervezi, mivel szándékában áll Magyarország északi területeinek megszállása egész a Duna-Vác-Gyöngyös-Miskolc-Tokaj-Csap-Máramarossziget-Verecke vonalig.

A kilátásba helyezett további cseh megszállás valóban azonnal meg is indult.

1918. november 8-án a Vlára-szorosnál, majd 10-én a Jablunkai-hágónál újabb cseh alakulatok lépték át a magyar határt. A Vlára-szoros felől érkezők november 8-án bevonultak Trencsénteplicre, 10-én Trencsénbe, 11-én Vágújhelyre, 13-án Illavára és Puhóra. A Jablunkai-hágón benyomuló cseh csapatok november 11-én megszállták Csacát, 12-én Zsolnát, Ruttkát és Turócszentmártont.

A Felvidékre betörő cseh csapatok - bár harci értékük rendkívül csekély volt, mivel csak csendőrökkel kiegészített önkéntes vállalkozókból, főleg szokolistákból, valamint a felbomló hadsereg szökött katonáiból állították össze őket - magyar részről szinte semmilyen komolyabb ellenállásba nem ütköztek. Pedig az országban uralkodó általános fejtelenség ellenére mindjárt az összeomlás pillanatától olyan tettekre kész megnyilvánulások is történtek, amelyek felkarolása és hasznosítása minden bizonnyal pozitívan befolyásolta volna az ország és a nemzet további sorsának alakulását. A magyar társadalom és a nemzetileg elkötelezett sajtó zöme lázasan sürgette az országhatárok biztosítását a kis szomszédok mohó területrablóival szemben, helyenként az erre vállalkozó katonai és karhatalmi különítmények szerveződése is elkezdődött, az októbrista kormányzat azonban nem állt feladata magaslatán.

A magyar közvélemény túlnyomó többsége határozottan elítélte a kormány erélytelen magatartását és

Károlyiék naiv pacifizmusát. “Esengve kérjük a kormányt, védje meg az ország ezeréves határait, mentse meg Magyarország területi integritását” - írta 1918. november 9-ei számában az Új Nemzedék.

“A nemzet előtt az volt legfőbb mentsége forradalmi elhatározásuknak, az volt egyik leghatalmasabb és legizgatóbb jelszavuk, az volt legmegnyugtatóbb jogcímük és legelső ígéretük, hogy haza kell hozniuk idegen földön idegen érdekekért harcoló seregeinket saját veszélyeztetett államiságunk védelmére” - emlékeztette az idézett lap Károlyiékát néhány héttel korábbi propagandaszólamaikra, majd sajnálattal konstatálta, hogy mindezen ígéretek közül semmi sem vált valóra. Az ország “most nyitott határokkal áll mind a négy égtáj felé, szabad prédájául cseheknek, szerbeknek, oláhoknak, lengyeleknek”, vetette szemére a kormánynak gyáva tétlenségét a cikkíró.

“Nem kell szót vesztegetni a magyarázgatásra - folytatta az idézett hetilap -, mit jelent, ha a béketárgyalásokon Magyarország széttagolva, ellenségektől megszállva, lecsonkítva jelenhetik csak meg, ha nem lesz erőnk hozzá, hogy legalább addig meg tudjuk védelmezni épségét minden jogtalan igényrel és területtrábló kíséreltetel szemben. Nem kell rá szót vesztegetni, mit jelent, ha most, az utolsó percekben, erőt tudunk mutatni, s ellenséges szomszédainkat meggátoljuk benne, hogy befejezett tényekre hivatkozhasanak.

Ha a cseheket Felső-Magyarország, a románokat Erdély, a szerbeket a Délvidék birtokában találja a békekongresszus, dőre ábránd, hiú reménység azt hinni, hogy az antant kiharancsolja szövetségeseit az egyszer megszállott területekről.”

Az Új Nemzedék idézett cikkének szerzője reálisabban értékelte a helyzetet, mint a kormány pacifista politikusai. Jövőképe tökéletesnek bizonyult.

Jóslata sajnos a lehető legnagyobb precizitással teljesült.

Jól tudta ezt a Párizsban tartózkodó E. Benes is, aki már 1918 novemberében az igényelt felvidéki területek mielőbbi megszállására szólította fel a prágai cseh politikusokat, hogy ezáltal kész tények elé állíthassák az antanthatalmakat és a rövidesen összehívandó békekongresszusi konferenciát. A Felvidéket lehetőleg mindennemű feltűnés és jelentősebb harcok nélkül kell megszállni, táviratozta Benes Prágába november 28-án. “Itt a feltűnés és harc nélkül lebonyolított fait accompli a döntő, valamint a birtokon belülség.”

A magyar kormány azonban nem merte vállalni a fegyveres szembeszegülést a cseh megszállókkal. Abból az elvből indult ki, hogy inkább a felvidéki szlovák vezetőkkel kell méltányos egyezséget kötni, aminek következtében az ország északi területeinek megtartását biztosítani lehetne legalább a békekötésig. Persze az októbrista politikusokból álló budapesti kormány nem is gondolt a felvidéki területek maradéktalan megtartására, egy népszavazáson alapuló rendezés kicsikarását azonban nem tartotta elképzelhetetlennek.

Egy nemzetközi ellenőrzéssel megtartott felvidéki népszavazás azonban teljesen romba döntötte volna a csehszlovák állam alapítóinak merész álmait, és áthúzta volna számításaikat. Ezzel a ténnyel ők maguk is tisztában voltak, ezért a népszavazás gondolata teljesen elfogadhatatlan volt számukra. Maga T. G. Masaryk is több alkalommal is a népszavazás elve ellen foglalt állást. Egyik nyilatkozatában például többek között azt fejtegette, hogy a Felvidéken a népszavazás azért megengedhetetlen, mert az ottani szlovákok úgymond képtelenek politikusan gondolkodni, és ezért nem is tudnának dönteni saját sorsukról. A csehszlovák állam-alapítók tehát jól tudták, hogy egy esetleges népszavazáson a szlovák népesség zöme is Magyarország mellett voksolna, nem is beszélve a felvidéki magyarság akkor még több mint egymillió nagyságrendű közösségéről.

A Felvidék magyar lakossága helyenként spontánul szembehelyezkedett a bevonuló cseh fegyveres

alakulatokkal, de mivel Károlyiék részéről semmilyen támogatásban nem részesült, minden békés és fegyveres tiltakozás eleve kudarcra volt ítélve. Az 1918 novemberében beindult cseh területfoglalások 1919. január első napjaiban már be is fejeződtek. Az 1919. január 18-án megnyílt békekonferencia a cseheket már a Felvidék birtokában találta.

írta Popély Gyula